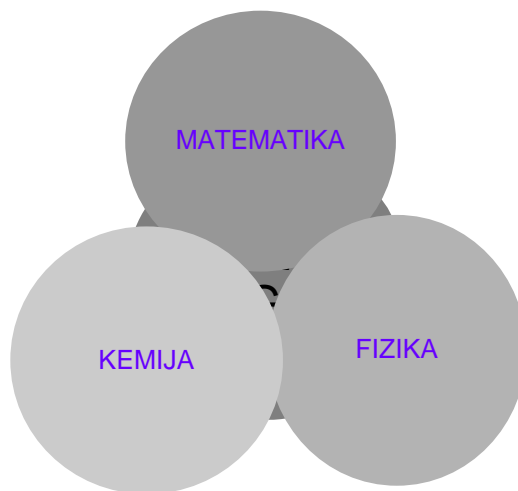

MINERALOGIJA

(lat. minera-ruda i grc. logos-znanost)

1

2

POVIJESNI RAZVOJ

- IV.-III. st.p.K.
- XVI. st. : 1. kristalografski zakon: zakon o stalnosti kutova, kontaktni goniometar...
- XIX. st. : 2. kristalografski zakon: zakon o racionalnom odnosu parametara, obični mikroskop, polarizacijski mikroskop...
- XX. st. : dokaz pravilne unutrašnje grade, kristalne rešetke, elektronski mikroskop, visokorazlučni transmisivni elektronski mikroskop (HRTEM) ($\times 10^6$)

3

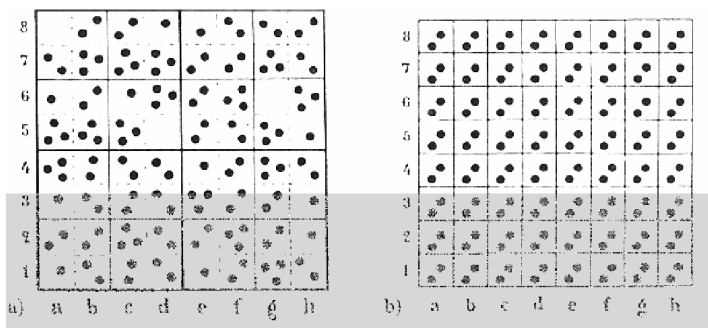
- **Mineral** –kemijski spoj ili element koji je u pravilu kristaliziran, nastao geološkim procesima. (IMA-komisija za nove minerale i mineralna imena)
- **Mineral** - prirodna tvorevina, sastavni dio litosfere, određene unutarnje grade ili strukture, određenog kemijskog sastava i fizickih svojstava (oko 4000 vrsta).
- Druga terminologija: nutricionistička, agronomska, rudarska ...
- **Mineralogija** - proučava i sistematizira minerale.

4

- **Kristal** - prirodna ili umjetna tvorevina pravilno uređene unutrašnje grade ili strukture, odnosno kristalne rešetke izgrađene od iona, atoma ili molekula, što se odražava u pravilnom vanjskom obliku i određenim fizickim svojstvima (stanje najniže energije-energetski najstabilnije stanje).
- **Amorfni mineral (mineraloid)** – prirodna tvorevina bez pravilno uređene unutarnje grade ili strukture (kristalne rešetke).

5

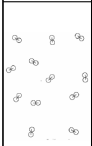

Statistička i periodična homogenost

a) statistička homogenost - slučajan raspored materije

b) periodična homogenost – pravilan raspored materije

6

	Grafički prikaz	Zadržavanje oblika	Zadržavanje volumena	Raspored materije	Fizička svojstva
PLINOVI		NE	NE	Statistički homogen	Izotropna izos = isti tropos = smjer
TEKUCINE		NE	DA	Statistički homogen	Izotropna izos = isti tropos = smjer
KRUTINE	amorfne kristalizirane tvari	DA	DA	statistički izotropna periodički heterogen	monotropna anizotropna anizotropna

7

- **Izotropni mineral** -znacajke minerala su iste u svim smjerovima.
- **Anizotropni mineral** -znacajke minerala su različite u različitim smjerovima.
- **Homogene** tvari su one koje imaju ujednačen raspored čestica u tijelu. Ali strukturno promatrano postoji statistička i periodička homogenost.
- **Heterogene** tvari imaju neujednačen raspored čestica u tijelu

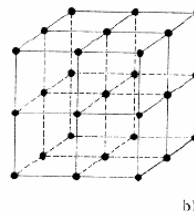
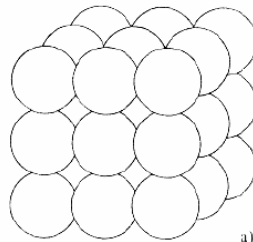
8

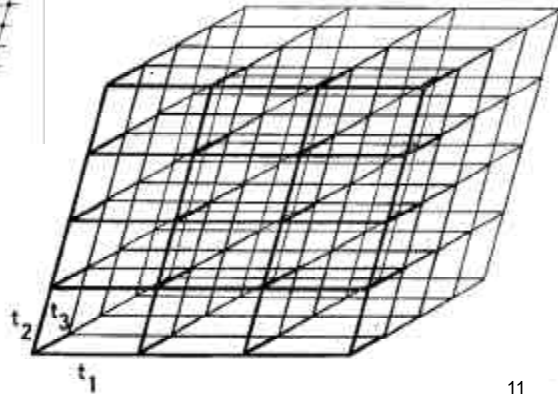
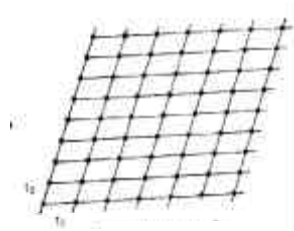
STRUKTURA MINERALA

- **Struktura** minerala predstavlja prostorni raspored cestica i njihove medusobne veze.
- U kristaliziranim mineralima cestice su pravilno rasporedene u **linearne nizove**, **plošne mreže** i **prostorne** ili **kristalne rešetke**.
- Na taj način se stvara osnovna građevna jedinica svake kristalne rešetke a to je **elementarna stanica** koja se prostorno ponavlja u strukturi kristala u sva tri smjera.

Rešetka

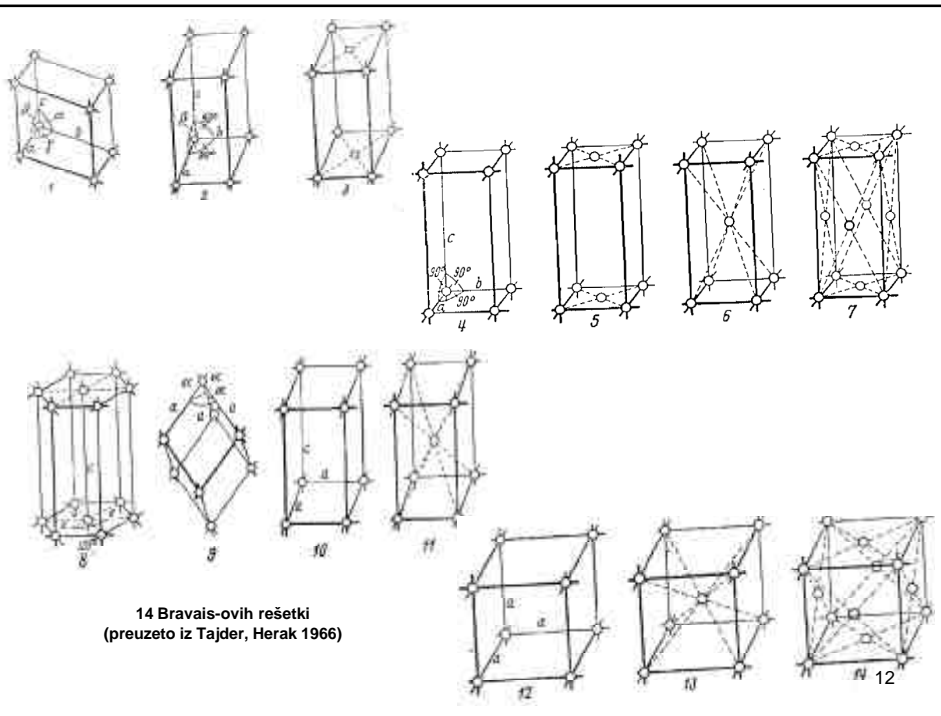
- zbog jednostavnosti motiv koji se ponavlja u prostoru zamjenjuje se čvorom i njegovim ponavljanjem dobije se matematički model koji se naziva prostorna rešetka.

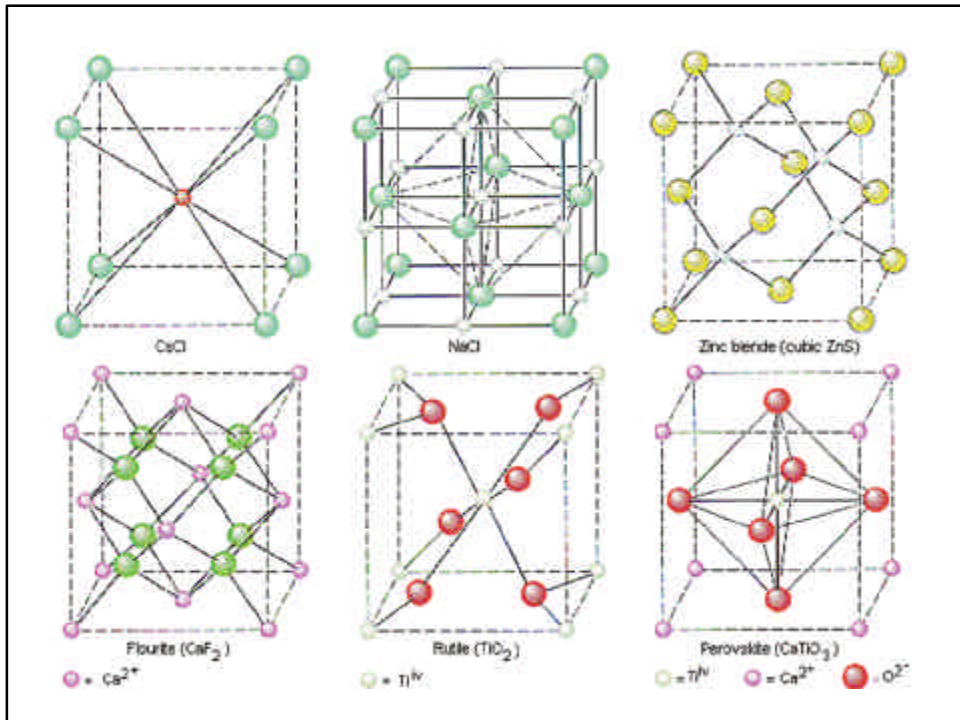

11

Kristalna rešetka (iz: Tajder, Herak, 1973)

- **Kristalizacija** - proces nastajanja minerala iz otopine koja je postigla određen stupanj koncentracije. Tada u otopini nastaju “centri kristalizacije” oko kojih se nakupljaju čestice iste mineralne tvari i pravilno se redaju u prostoru stvarajući karakterističnu strukturu tog minerala.

Kristalni sustav	Osni sustav	Elementi simetrije
Trikliniski	$a \neq b \neq c$ $\alpha \neq \beta \neq \gamma$	
Monoklinski	$a \neq b \neq c$ $\alpha = \gamma = 90^\circ$ $\beta \neq (>)90^\circ$	
Rompski	$a \neq b \neq c$ $\alpha = \beta = \gamma = 90^\circ$	
Tetragonski	$a = b \neq c$ $\alpha = \beta = \gamma = 90^\circ$ tj. $a_1 = a_2 \neq c$	4 c
Trigonski	$a_1 = a_2 = a_3$ $\alpha = \beta = \gamma \neq 90^\circ$ ili heksagonske osi	3 c
Heksagonski	$a = b \neq c$ $\alpha = \beta = 90^\circ$ $\gamma = 120^\circ$ tj. $a_1 = a_2 \neq c$ odnosno $a_1 = a_2 = a_3 \neq c$ $\alpha_1 = \alpha_2 = \alpha_3 = 120^\circ$ $\delta = 90^\circ$	6 c
Kubični	$a = b = c$ $\alpha = \beta = \gamma = 90^\circ$ tj. $a_1 = a_2 = a_3$	3 <111>

15

**KRISTALI IMAJU IZRAŽENU
SIMETRIJU I SIMETRIJSKE
ELEMENTE VIDLJIVE U
STRUKTURI I OBLIKU**

- **Symmetria (starogrcki): skladnost, pravilnost .** Simetrijom se naziva i osobina nekog lika u odnosu na pravu (osu), točku (centar), ili ravan, tj. svojstvo geometrijske figure da ima osu simetrije, centar simetrije, ili ravan simetrije.

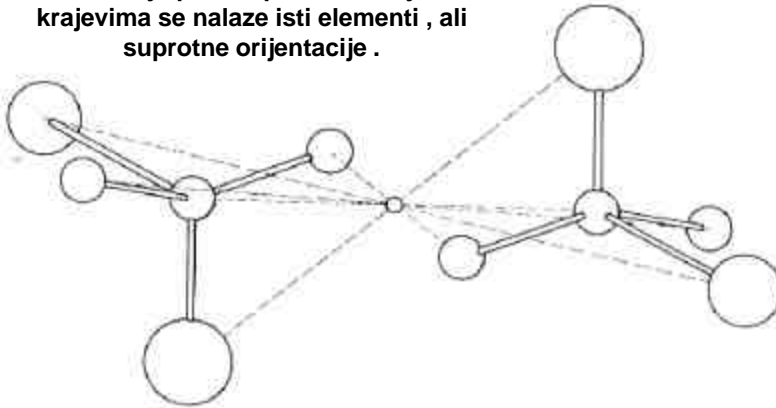

16

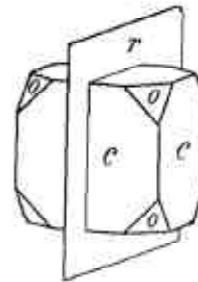
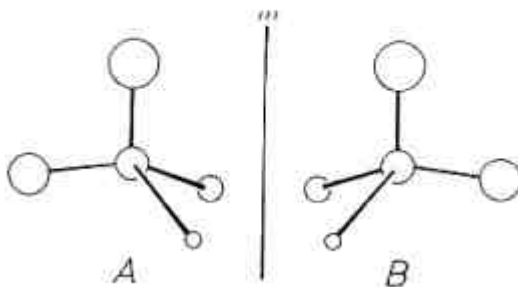
Centar simetrije

točka u geometrijskom središtu kristala
kroz koju prolazi pravac na cijim
krajevima se nalaze isti elementi , ali
suprotne orijentacije .

17

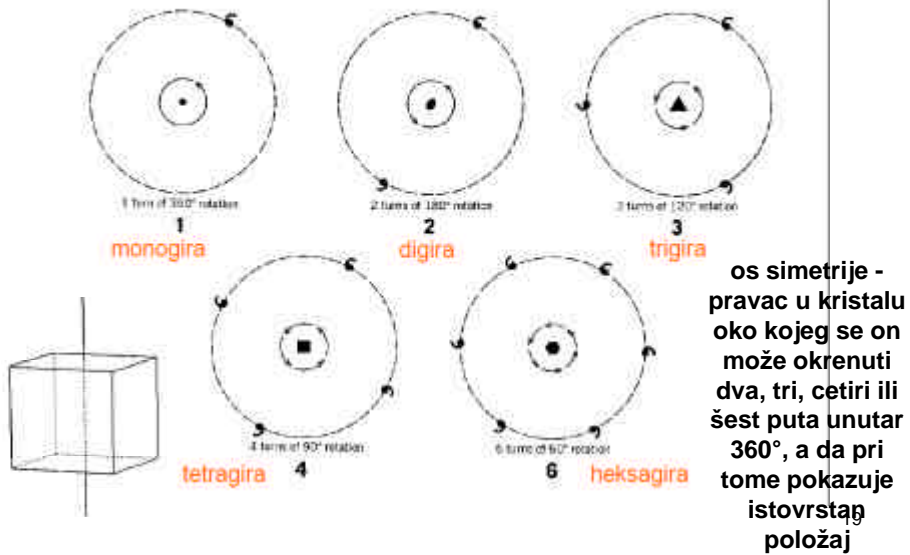
Ravnina simetrije

ravnina simetrije -dijeli
kristal na dva zrcalno
jednaka dijela ,koji se
medusobno odnose kao
predmet i njegov lik u
ogledalu

18

Osi simetrije

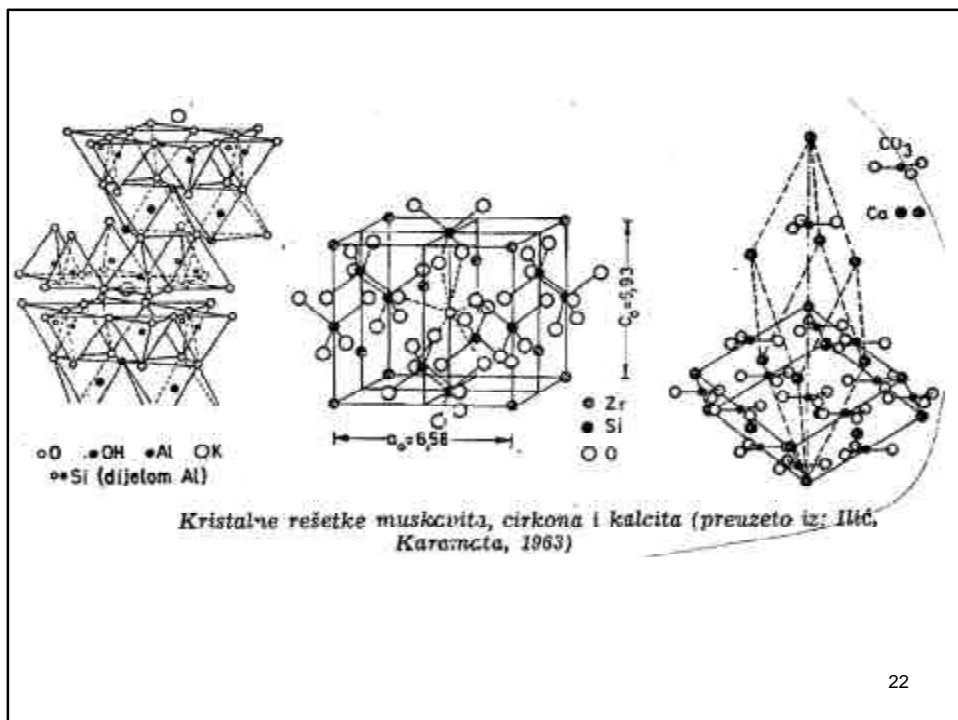

OD CEGA SU IZGRAĐENE KRISTALNE REŠETKE?

- Gradevni elementi kristalne rešetke ioni, atomi, molekuli i atomske grupe izgrađuju cetiri osnovna tipa kristalnih rešetki:
  1. ionska kristalna rešetka
  2. atomska kristalna rešetka
  3. molekulska kristalna rešetka
  4. metalna kristalna rešetka

- **1. ionska kristalna rešetka** -izgrađuju ju ioni koji lako otpuštaju svoje elektrone (i postaju pozitivno nabijeni – kationi) s ionima koji lako primaju elektrone (i postaju negativno nabijeni –anioni); djeluju jake elektrostatske privlačne sile - veoma tvrdi i cvrsti kristali, s visokim talištem i vrelištem
- **2. atomska kristalna rešetka** -grade ju atomi cvrsto povezani kovalentnom vezom - kristali veoma tvrdi i imaju visoko talište (dijamant)
- **3. molekulska kristalna rešetka** -gradevni elementi molekule,medu kojima djeluju slabe sile, minerali male tvrdoce i nisko talište i vrelište (led)
- **4. metalna kristalna rešetka** -grade ju gusto raspoređeni i cvrsto povezani atomi; metali

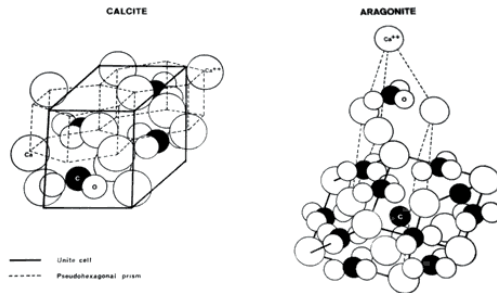
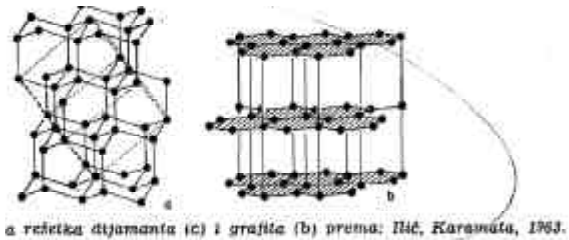
21

22

- **polimorfizam (polimorfne modifikacije)** - mineralna tvar istog kemijskog sastava kristalizira u različitim strukturama:

C...grafit, dijamant
 CaCO₃...kalcit, aragonit, faterit
 SiO₂...kvarc, tridimit, kristobalit

Preuzeto:www.penegellytrust.org

23

IZOMORFIZAM

- **izomorfizam (izomorfna grupa)** je pojava da mineralne tvari različitog, ali analognog kemijskog sastava imaju veliku sličnost u kristalografskim i fizikim svojstvima.
- grupa plagioklasa
 NaAl₃Si₃O₈...albit
 CaAl₂Si₃O₈...anortit
- grupa olivina
 MgSiO₄...forsterit
 FeSiO₄...fajalit

24

	Naziv	postotak albita	postotak anortita
	Albit	100-90	0-10
	Oligoklas	90-70	10-30
	Andezin	70-50	30-50
	Labradorit	50-30	50-70
	Bitovnit	30-10	70-90
	Anortit	10-0	90-100

25

FIZICKE ZNACAJKE MINERALA

- **Gustoca:** masa jedinичnog volumena (2-4,5g/cm³)
- **Oblik:** idealni kristali, realni kristali, izometricni, prizmatski, stupicasti, štapicasi, pločasti, vlaknasti itd
- **Boja:** idiokromatski i alokromatski
- **Sjaj:** dijamantska, staklasta, polumetalna, metalna, voštana itd

26

Ilokromatski minerali

Azurite $\text{Cu}_2(\text{CO}_3)_2(\text{OH})_2$

Native Sulfur (S)

Malachite $\text{Cu}_2\text{CO}_3(\text{OH})_2$

Alokromatski minerali

topazni kristali

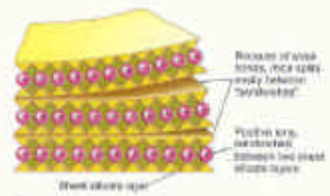
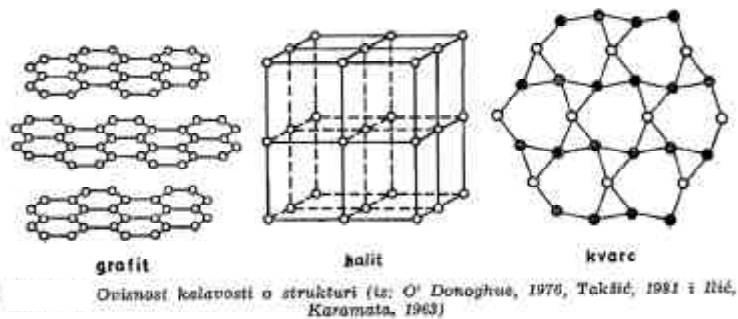
gips (fibrozni kristali) - kristali - kristali - kristali

šarpatni kristali

šarpatni kristali

šarpatni kristali

- **Kalavost:** svojstvo minerala da se dijeli (odvaja) u sitnije dijelove, ovisi o strukturi.

Figure 2.12
 (A) Mica called apart along cleavage planes. (B) Tetrahedral sites joined to octahedral. Mica crystal structure is simplified in this diagram.

Tvrdoća: otpor koji mineral pruža paranju

Usporedba relativne tvrdoće i tvrdoće prema brušenju karborundom

Mineral	Relativna tvrdoća (po Mohsu)	Karakteristike	Tvrdoća prema brušenju karborundom
milovka (talk)	1	paraju se noktom	0.04
gips (sadra)	2		1.25
kalцит	3	paraju se željeznom iglom, komadićem prozorskog stakla i čeličnim nožem	4.5
fluorit	4		5.0
apatit	5		6.5
ortoklas	6	paraju staklo; ne mogu se parati niti čeličnim nožem	37
kvarc (kremen)	7		120
topaz	8		175
korund	9		1000
dijamant	10		140000

31

- Elasticitet
- Provodljivost topline
- Magnetičnost
- Radioaktivnost
- Elektroprovodljivost

32

- **Prema kemijskom ponašanju minerali mogu biti:**

- kemijski otporni (kvarc, cirkon, muskovit...)
- kemijski neotporni (feldspati, pirokseni...)
- kemijski topivi (soli...)
- kemijski reaktivni (opal, zeoliti...)

33

NACIN PREDSTAVLJANJA MINERALA

- Ime OLIVIN
- Kemijska formula $(\text{Mg,Fe})_2[\text{SiO}_4]$
- Boja žutozelena do zelena ili bijela (forsterit)
- Kristalni habitus kratkostupicasti ili debeloplocasti
- Kristalni sustav rompski, k.r. *mmm*
- Kalavost jasna po {010}, nejasna po {100}
- Mohsova tvrdoća 6,5 (fajalit) – 7 (forsterit)
- Sjaj staklast
- Indeks loma $N_p = 1,635 - 1,835$, $N_m = 1,651 - 1,877$, $N_g = 1,670 - 1,886$ (povećava se s udjelom fajalitne komponente)
- Dvolom $N_g - N_p = 0,035$ (forsterit); $N_g - N_p = 0,051$ (fajalit)
- Gustota 3,222 (forsterit) - 4,392 (fajalit)
- Točka tališta 1205°C (fajalit) - 1890°C (forsterit)

34

PODJELA MINERALA PREMA NACINU POSTANKA

- **pirogeni** -nastali kristalizacijom iz magme
- **pneumatogeni** -nastali kristalizacijom iz plinova i para
- **hidrotermalni** -nastali kristalizacijom iz hidrotermalnih otopina
- **hidatogeni** -nastali kristalizacijom iz vodenih otopina

35

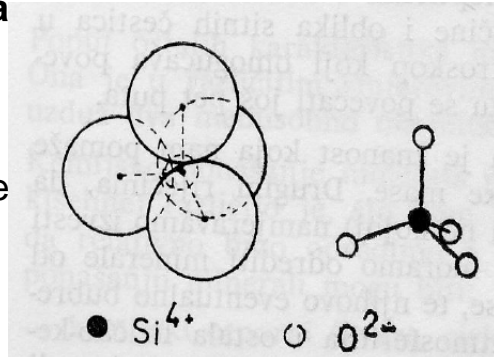
Obzirom na njihov kemijski sastav i strukturnu gradnju minerali su razvrstani u skupine:

- silikati
- oksidi i hidroksidi oksidi i hidroksidi
- karbonati
- sulfati
- sulfidi
- ostali
- elementi

36

SILIKATNI MINERALI

- Silikati su najvažnija skupina petrogenih minerala (više od 90% zemljine kore) čiju osnovu strukturne grade čine SiO_4 tetraedri, ioni kisika nalaze se u vrhovima tetraedara, a mali ion silicija u njegovom središtu.

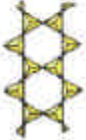
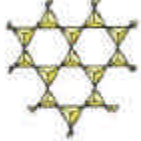
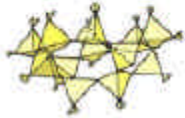

37

Ovisno o načinu vezivanja SiO_4 tetraedara u kristalnoj rešetki (po Bragg-u) silikate dijelimo na:

- nezosilikati (grupa olivina, grupa granata...)
- sorosilikati (epidot, coizit...)
- ciklosilikati (grupa turmalina, kordijerit...)
- inosilikati (pirokseni, amfiboli, hornblenda...)
- filosilikati (talk, tinjci, minerali glina...)
- tektosilikati (kvarc, feldspati...)

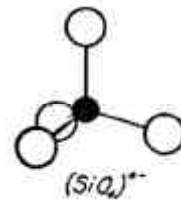
38

		Example
Isolated silicate structure		Olivine
Single chain structure		Pyroxene group
Double chain structure		Amphibole group
Sheet silicate structure		Mica group Clay group
Framework silicate structure		Quartz Feldspar group

39

NEZOSILIKATI

- OLIVIN
- $(\text{Mg,Fe})_2\text{SiO}_4$
- žutozelena do zelena ili bijela (forsterit)
- Kristalni habitus kratkostupicasti ili debeloplocasti
- Kristalni sustav rompski, Kalavost jasna
- Mohsova tvrdoća 6,5 (fajalit) – 7 (forsterit)
- Sjaj staklast

40

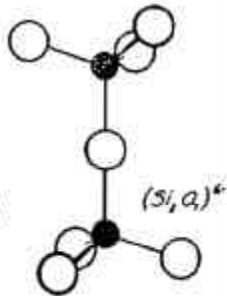
SOROSILIKATI

- EPIDOT (monoklinski)

Tvrdoća je 6.5 - 7.

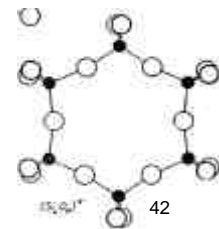
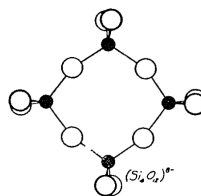
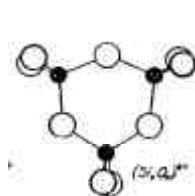
Boja je zelena, siva, smeđa do crna, ali tipična je žućkasto-zelena nijansa ili boja pistacija

41

CIKLOSILIKATI

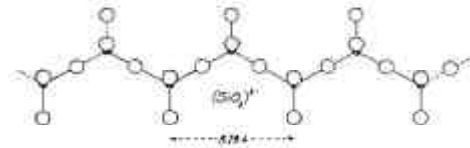
- TURMALIN
- $\text{Na}(\text{Al,Fe,Li,Mg,Mn})\text{M}_3\text{Al}(\text{Si}_6\text{O}_{18})(\text{BO}_3)_3(\text{OH,F})_4$
- Boja najčešće tamno obojen, skoro crn; ali može varirati
- Kristalni sustav heksagonski
- Kalavost nema
- Tvrdoća 7-7.5
- Sjaj staklast
- Specifična gustoća 2.9 - 3.3

42

INOSILIKATI

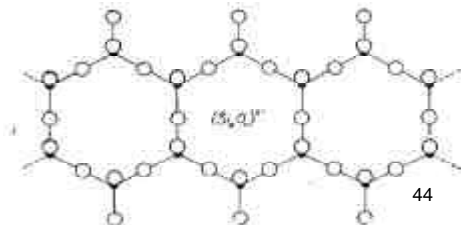
- PIROKSENI
- Kemijska formula $XY(\text{Si,Al})_2\text{O}_6$
- Kristalni habitus
kratkoprizmatican
- Kristalni sustav rompski
(*ortopirokseni*), monoklinski
(*klinopirokseni*)
- Kalavost dobra po {210}
(*ortopirokseni*), dobra po {110}
(*klinopirokseni*)

43

AMFIBOLI

- sastoje od dvostrukih lanaca $[\text{SiO}_4]$ -tetraedara, povezanih preko vrhova, te koji općenito sadrže ione željeza i/ili magnezija unutar svoje strukture. Amfiboli kristaliziraju u dva kristalna sustava, monoklinskom i rompskom. Po kemijskom sastavu i općim karakteristikama jednaki su grupi piroksena.

44

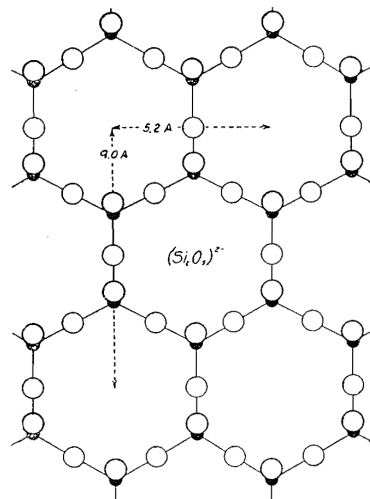
Osnovna razlika između amfibola i piroksena je u tome što:

- amfiboli sadrže hidroksidni ion, [OH]-
- osnovna struktura amfibola sastoji se od dvostrukih lanaca [SiO₄]-tetraedara, a kod piroksena to su jednostruki lanci

45

FILOSILIKATI

- TALK
- TINJCI
- MINERALI GLINA

46

Sl. 28. Plošni vez

PREDSTAVNIK FILOSILIKATA

- **Talk** ili **milovka** je vrsta minerala koji je na Mohsovoj skali na broju 1, što znaci da je od deset Mohsovih minerala on najmekši. Kemijska formula mu je $Mg_3 Si_4 O_{10} (OH)_2$
- Nastaje metamorfozom minerala: olivina, piroksena, amfibola. Talk je blagog opipa, pa ga nazivaju milovka. Koristi se u industriji, u kozmetici kao puder.

47

MINERALI GLINA

- To su hidroalumosilikati, nastaju trošenjem alumosilikata pri djelovanju atmosferilija ili hidrotermalnih procesa pri nižoj temperaturi. Glavni su sastojak rezidualnih glina, a preneseni i istaloženi stvaraju značajne sedimente. Njihove cestice su obicno manje od 5 mikrona. Dijelimo ih u tri skupine: kaolinit, montmorilonit i ilit.

48

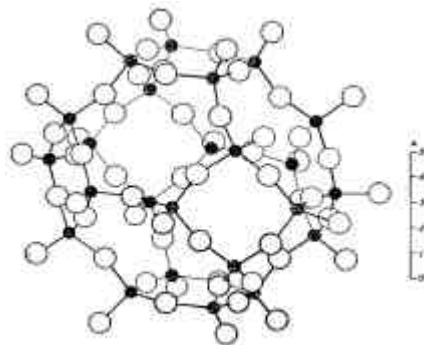

- Kaolin se javlja u skoro svim tipovima glina, posjeduje osobinu plasticnosti, važan je sastojak porculanske zemlje a koristi se u proizvodnji porculana i vatrootalnih materijala.
- Montmorilonit $Al_2 [(Si_4O_{10}) (OH)_2] \cdot xH_2O$.
bubri u kontaktu s vodom ali nije plastican. Koristi se u suspenzijama za injektiranje sredina kojima treba smanjiti vodopropusnost. Njegova pojava je jako opasna u tunelogradnji, zato što povećanje volumena uslijed bubrenja izaziva velika naprezanja, pucanje podgrade, deformacije profila i slicno.
- Ilit i montmorilonit se obicno medusobno iskljucuju. On slabo apsorbira vodu i malo povecava volumen.

49

TEKTOSILIKATI

- Struktura u kojoj su tetraedri prostorno povezani preko svih kisikovih iona. Primjer za to je kremen ili kvarc SiO_2 .
- Kod ove strukture jedan dio iona silicija može biti zamijenjen aluminijem pri cemu nastaje važna skupina minerala: feldspati i feldspatoidi.

III. 29. Prostorna osovina (SiO_2) -tetraedarska loval ulizamatina

50

FELDSPATI

To je naziv za grupu minerala, koji ucestvuju sa 60% u izgradnji Zemljine kore. Postoje mnogi varijeteti feldspata, od kojih najveću vrijednost imaju ortoklas, albit, anortit. Kristaliziraju monoklinski i triklinski. Upotrebljavaju se kao materijali za proizvodnju stakla (oko 68 kg na svakih 454 kg pijeska).

Dijele se na dvije grupe:

1. alkalijski feldspati: mikroklin
ortoklas KAlSi_3O_8
sanidin
2. plagioklasi: albit $\text{NaAlSi}_3\text{O}_8$
anortit $\text{CaAl}_2\text{Si}_2\text{O}_8$

51

FELDSPATOIDI

- Koriste se za pročišćavanje radioaktivnih otpadaka, otpadnih i kanalizacijskih voda, čišćenje dimnih plinova, odstranjivanje ulja s vodenih površina i tako dalje.

52

PODJELA NESILIKATNIH MINERALA

- OKSIDI I HIDROKSIDI
- KARBONATI
- SULFATI
- SULFIDI
- MINERALI OSTALIH GRUPA
- ELEMENTI

53

OKSIDI I HIDROKSIDI

- OKSIDI SU SPOJEVI KISIKA S NEKIM DRUGIM KEMIJSKIM ELEMENTIMA
- HIDROKSIDI SU SPOJEVI ELEMENATA S HIDROKSILNOM GRUPOM (OH)⁻

54

OKSIDI

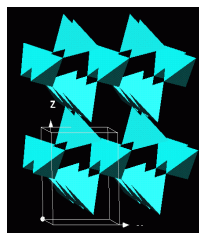
- VODA H_2O
- KREMEN (KVARC) SiO_2
- HEMATIT Fe_2O_3
- RUTIL TiO_2
- OPAL $\text{Si}_2\text{O}_x\text{H}_2\text{O}$
- LIMONIT $\text{Fe}_2\text{O}_3 \cdot x \text{H}_2\text{O}$
- GETIT $\text{FeO}(\text{OH})$
- KORUND Al_2O_3
- HIDRARGILIT (DŽIPSIT) $\text{Al}(\text{OH})_3$

55

KREMEN (KVARC) SiO_2

- Modifikacije: kvarc, kristobalit, tridimit
- Kristalizira heksagonski u formi prizme koja završava piramidom
- Staklaste sjajnosti, tvrdoće 7, nema kalavosti
- Alokromatski mineral (boju dobiva od primjesa)
- Čest u prirodi, kemijski otporan

56

POLUDRAGO KAMENJE (VARIJETETI KREMENA)

- SIVI “CAĐAVAC”

- AMETIST

57

POLUDRAGO KAMENJE (VARIJETETI KREMENA)

- LJUBICASTI
AMETIST

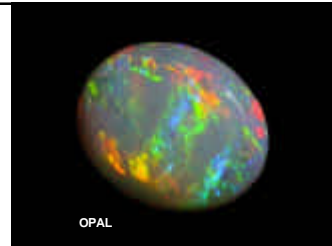
- GORSKI KRISTAL

58

OPAL

- Amorfni mineral, bijel ili obojan primjesama
- Nestabilan, prekrizalizira u kremenitu agregatu
- Nastaje trošenjem primarnih silikatnih minerala
- Kalcedon, ahata, oniks (kriptokristalasti)

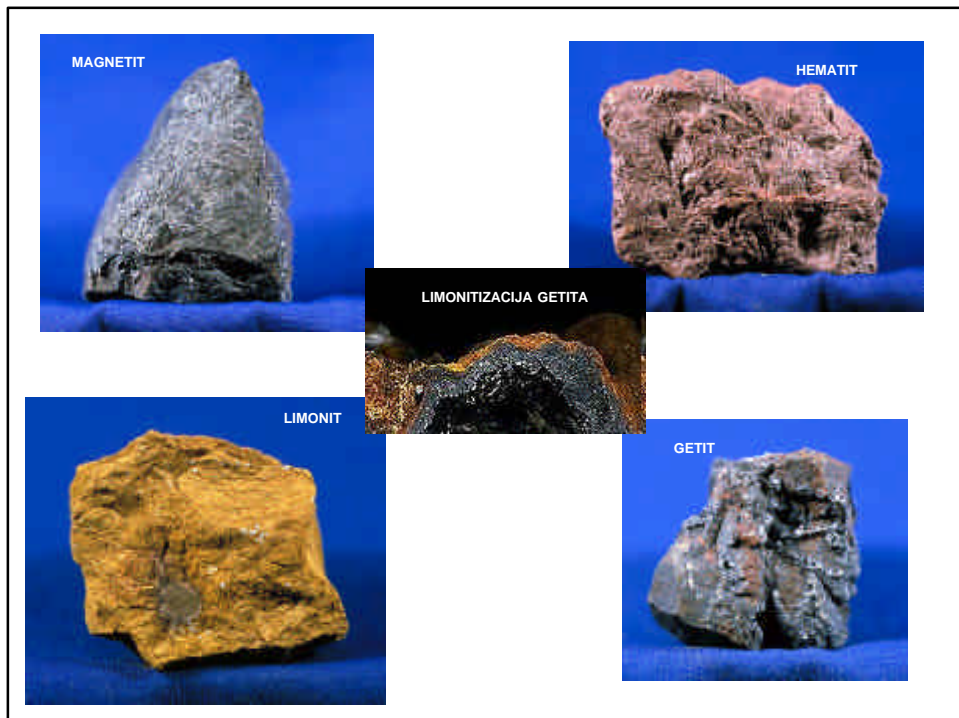
UPORABA

- TELEKOMUNIKACIJSKA INDUSTRIJA
- VATROSTALNA OPEKA
- STAKLARSKA INDUSTRIJA
- KVARCNE LAMPE
- ABRAZIVNI MATERIJAL
- NAKIT

OKSIDI I HIDROKSIDI ŽELJEZA (magnetit, kromit, hematit, getit)

- Važne željezne, kromske i titanske rude
- Ako su u sklopu stijena onda su akcesorni minerali u malim količinama
- Nestabilni na djelovanje atmosferilija, željezo oksidira i hidratizira prelazeci procesom limonitizacije u limonit
- Limonit najrašireniji pigment u prirodi daje kamenju i tlima smeđe-žutu boju

61

KORUND

- Kristalizira heksagonski, tvrdoća 9, javlja se u eruptivnim i metamorfnim stijenama
- Crveni RUBIN, plavi SAFIR
- Zbog velike tvrdoće koristi se kao abrazivni materijal, za brušenje (šmirgl)

63

HIDRARGILIT I OSTALI HIDROKSIDI ALUMINIJA

- Nastaju trošenjem alumosilikata u tropskim klimatskim uvjetima, pri čemu se kremična kiselina ispire a zaostaje aluminijski hidroksid. Taj proces se zove još i lateritizacija

64

- U našim krškim krajevima ovi minerali su važan sastavni dio zemlje crvenice (terra rossa) i boksita, a nastali su kao netopivi ostatak pri raspadanju vapnenaca u posebnim uvjetima

65

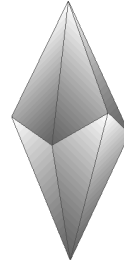
KARBONATI

- To su soli karbonatne kiseline.
- Nastaju taloženjem iz toplih i hladnih voda,
- Manjim dijelom raspadanjem minerala nastalih iz magme, a koji u sebi sadrže kalcij, magnezij i željezo.
- Izgraduju veci dio sedimentnih stijena u prvom redu vapnenaca i dolomita. Najvažniji karbonatni minerali su **kalцит** i **dolomit**.

66

KALCIT CaCO_3

- Kristalizira heksagonski, u romboedrijskoj hemiedriji.
- Cesto u kristalnim formama ili zrnast, vlaknast ili u gustim agregatima,
- Kala se plohi romboedra,
- Proziran i bezbojan ako je čist, ili obojen drugim tvarima
- tvrdoca 3, gustoca 2.72g/cm^3

67

KALCIT CaCO_3

U vodi se teško topi ali ako je voda bogata ugljicnim dioksidom (atmosferska) tada prelazi u kalcijev hidrokarbonat koji je topiv u vodi:

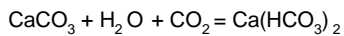

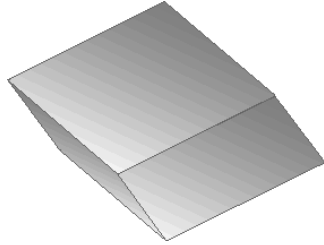
foto A.Galic: kaverna u vapnencu

Bitan je sastojak vapnenaca, mramora, lapora, breca, vapnenackih pješčenjaka što mu daje poseban značaj u građevinskoj praksi.

68

DOLOMIT CaCO_3 MgCO_3

- Kristalizira heksagonski ali je niže simetrije od kalcita kojem je sličan
- Tvrdoca 3.5-4, gustoca 2.86 g/cm^3
- Dolomit se ne topi hladnoj razrijeđenoj solnoj kiselini
- Izgrađuje istoimene stijene dolomite i dolomitne mramore, u manjoj količini ima ga i u vapnencima.

69

SULFATI

- TO SU SOLI SULFATNE KISELINE KOJE NASTAJU HIDRATOGENO I HIDROTERMALNO.
- KAO PETROGENI SULFATNI MINERALI NAJVAŽNIJI SU GIPS I ANHIDRIT

70

GIPS $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$

- Kristalizira monoklinski, najčešće se pojavljuje u zrnastim agregatima.
- Tvrdoca 2 gustoca 2.3
- Vodu gubi na 100° (75%)
- Ohladien lako prima vodu i brzo ocvrstne (štukturni gips)
- Zagrijavanjem iznad 500° dobivamo "estrih" gips

71

ANHIDRIT CaSO_4

- Slican gipsu,
- U zrnastim i vlaknastim agregatima se javlja
- Tvrdoca 3-4 a gustocaoko 3 g/cm^3
- U praškastom stanju lako prima vodu i prelazi u gips pri čemu poveća volumen za oko 60% i razvija tlak od oko 1100 bara, što u tunelogradnji predstavlja problem

72

SULFIDI

- Pirit FeS_2
- Markasit FeS_2
- Pirotin FeS
- Halkopirit CuFeS_2

73

OSTALE SOLI

- Halit (kuhinjska sol) NaCl
- Boraks
- Čilska šalitra itd

74

ELEMENTI

- Grafit – stabilna polimorfna modifikacija ugljika s slojevitom rešetkom tvrdoće 1-2, gustoće 2.15 g/cm^3 , boja crna, kalavost savršena, nastaje metamorfozom ugljena u dubljim dijelovima litosfere.

75

DIJAMANT

- Dijamant – stabilna polimorfna modifikacija ugljika, tvrdoće 10, gustoće 3.51 g/cm^3 , u ultrabazicnim stijenama kimberlitima

76

ZLATO Au

- SAMORODNI
ELEMENT

